DOMA (*523*) *av*

-o- (*113*), -ó- (*1*) *Oczko* A3; a *jasne* (*w tym 10 r. błędne znakowanie*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w. s.v. dom*.

1. *W domu*, *w mieszkaniu*, *u siebie*; *we własnym gospodarstwie*, *przy rodzinie*, *na miejscu*; *domi*, *in domo Mącz*, *Cn*; *intus Mącz* (*404*) : Mądryć kto co domá cżuie/ Wiele rzeczy nie koſztuie. *BierEz* P2, C4v, Q2; *FalZioł* V 63v; *BielŻyw* 126, 165; *LibLeg* 7/32v, 10/150; V Broczkich Bill raſz po wiwolanyv ſwym zzyemye alye ych doma nyepotraffil *LibMal 1546*/122v, *1543*/68, *1546*/111v, 122v; Lepiey ſie domá oſędzić Niż wtym głuchym leſie błędzić *RejRozpr* F2v; *RejJóz* A7v, I6; *RejKup* b8v, i3v, bb8v; *BielKom* A, D7; Acż ći go ty nye daſz do ſzkoły ná náuki dobre/ przed ſię go domá od złoſći nye vſtrzeżeſz *GliczKsiąż* I7v; co ſie byli nyeczego náucżyli/ tego domá zá bąkámi chodząc zápámyętáyą. *GliczKsiąż* N, F4v, G4v, I3, I4, I7v (*30*); *GroicPorz* b3, hh4; *GroicPorzRej* C3v; *KrowObr* B4; *RejWiz* 39, 70, 73v, 90; A ieſli ſie chcą cżego náucżyć/ niech domá [*domi*] ſwych mężow pytáią. *Leop* 1.*Cor* 14/35 [*przekład tego samego tekstu BudNT*, *WujNT*], *Thren* 1/20; *UstPraw* E; Kſiądz co ſie v krolá vmył/ á domá iadł *RejFig* Aav, Aa5, Dd6, Ee2v; *RejZwierz* 26, 51, 63v, 68, 107, 131v; *BibRadz Gen* 17/12, 13, 27; ma drugi kilká ſynow/ łotruią domá/ tną kozerę/ zábijáią *OrzRozm* V3, H, Hv, H2, O3, Qv, V; Ale oni [*duchowni*] woleli ná ſłużebne poſtępić pobory a doma zoſtáć. *BielKron* 403, 6, 14, 17, 31, 63 (*16*); *KochSat* B3; *KwiatKsiąż* N2v; *Mącz* 45c, 59a, 94b, 133d, 158d (*15*); *OrzQuin* B4, E2, P4, Y3v; *SienLek* 12; *RejAp* 142; *GórnDworz* E8, G2, G6 [*2 r.*], K6v, N4, R2v; *HistRzym* 13, 68v, 77, 107; *RejPos* 202v, 353; *BielSat* [I4]; *HistLan* B3v; *KuczbKat* 435; Izażby ty kozy/ ty płoty/ ty ſpáśi nie mogły domá álbo ná wiecach zoſtáć? *RejZwierc* 189v, 7v, 25, 26, 78, 95 (*13*); *BielSpr* c2, 25v, 67v; *KochMon* 34; *KochList* [1]; Byli ludzmi bogátemi/ y mocą obdárzeni/ ktorzy ſpokoynie ſwoy żywot domá [*in habitationibus suis*] wiedli. *BudBib Eccli* 44/6; *HistHel kt*v; *Strum* P3v; *BudNT* 1.*Cor* 14/36 [35]; á przedſię Anná y z Sámuelem zoſtáłá byłá domá. *CzechRozm* 160, 230v, 234; *KarnNap* F2; *ModrzBaz* 12v, 101v, 114v; *Oczko* A3; *KochPs* 75; Bo ieſli tę żáłość miedzy pijánymi pokazáli/ coſz rozumieſz iáko ſami domá tákiey wzgárdy Boſkiey żáłowáli? *SkarŻyw* 130, 188, 202, 328, 357, 537, 545; *MWilkHist* P2v; *CzechEp* *4v; *CzechEpPOrz* *4v; *NiemObr* 57; *KochFr* 49, 51, 56, 114; *KlonŻal* A2v; V opilce káżdego/ wielki nierząd domá bywa. *WerGośc* 235 *marg*, 218; *BielSjem* 6, 7 [*2 r.*], 13, 20, 21, 23, 26; *KochPieś* 52; *KochSob* 70; Owa gdźie przydę/ tu mnie iáko domá. *PudłFr* 7, 7, 28, 29 [*3 r.*], 38, 63; Czy rządu domá nie trżebá/ á w woyſku trżeba? *GórnRozm* I4v, D, I2v, I4v, L3, L4v; *ActReg* 22, 168 [*2 r.*]; bo co ſie domá robi/ to bywa lepiey y ſporzey *GostGosp* 32, 12, 82, 84, 90, 92 (*14*); *GórnTroas* 44; *KochCzJan* A2v; *KochFrag* 28, 45; *OrzJan* 29, 111; *WyprPl* B, C; *RybGęśli* B2; A ieſli kto łáknie/ niechże ie domá [*domi manducet*]: ábyśćie ſię ná ſąd nie ſchodźili. *WujNT* 1.*Cor* 11/34, 14/35, s. 815; A bądź domá/ bądź gdźie indźiéy Ie^{go} Królewſka M. oſobą ſwą będźie *SarnStat* 312, 6, 16, 68, 431, 1315; *GrabPospR* M3 [*2 r.*], N4, N4v; *PowodPr* 78; *SkarKaz* 41a, 420b, 637a; *VotSzl* C2v; *CiekPotr* 31, 57, 81, 85; *SkarKazSej* 671b, 674a, 702a; Nie zwierzay ſzkućie wſzytkiey máiętnośći/ Lecż domá zoſtaw dla lepſzey pewnośći Więtſzą połowę. *KlonFlis* E, C3; *KlonWor* 51, 52, 56; *ZbylPrzyg* Bv.

W przeciwstawieniach: »doma... w drodze« (*1*): mięſzkáć w poſtronney ziemi iáka trudność [...] á ieſzcże z białą głową y z dziećięćiem/ z ktorymi doſyć domá trudnośći/ á coſz w drodze? *SkarŻyw* 244.

»doma ... w gościnie« (*1*): A Ty śrzednia Wdowico/ coć też mam powiedźieć/ Domá á nie w gośćinie częśćiey ty maſz śiedźieć. *ZbylPrzyg* B2v.

»doma ... w kościele« (*1*): Stąd obácz/ iáka ieſt rożność modlitwy domá vczynioney/ od tey ktora ſię dzieie w kośćiele *WujNT* 358.

W charakterystycznych połączeniach: *doma dzierżeć*, *mieszkać* (*4*), *ostać*, *postać* (*2*), (*po*)*zosta*(*wa*)*ć* (*19*), *zastać* (*8*), *umrzeć* (*2*); *doma mieszkający*, *narodzony* (*3*).

Przysłowia: á mile domá/ v dworu dwornye á domá wybornye *GliczKsiąż* K6v.

káżda obroná Słábſza gdy dobrey rády/ nie máſz o niey domá. *RejZwierz* 91; Quia frustra sunt arma foris, vbi non sunt consilia domi, to ieſt/ prożna ieſth ná ſtronie zwádá/ gdy nie będzie domá rádá. *RejZwierc* 162v, 145.

Dobra wodá ná dáchu kiedy ſąſiad gore/ Bo gdy ſie domá zaymie/ iuż rády nie ſpore. *RejZwierc* 241v.

[Kto domá głupi, u dworu nie mądry, mądry cżłowiek zacż ſtoi *LorichKosz* Ii5v *marg* (*Linde*).**]**

Fraza: »nie masz [*kogo*] doma« [*szyk zmienny*] (*8*): *RejRozpr* H2; Co mowił oknem/ nie máſz mię domá. *RejFig* Dd2, Dd2 [*2 r.*]; Intus nemo est, Niemaſz nikogo domá/ álbo w domu. *Mącz* 173d, 133d, 246c; *GórnDworz* R5v.

Zwroty: »doma by(wa)ć« = *mieszkać*, *przebywać* [*szyk zmienny*] (*35*): A kiedy iuż Xánt domá był/ Wſzyſtko o Ezopie myſlił *BierEz* E3v, K4; *LibMal 1543*/72v, *1546*/122v, *1554*/190v; *GroicPorz* m4v; PAnná w mieſcie iednemu ná pokoy biegáłá/ Gdy go domá nie było/ poſciel rozmiotáłá. *RejFig* Aa6v; *RejZwierz* 137v; *BielKron* 235, 297v; Negaris saepe esse domi, Powiedáyą że rzadko domá bywaſz. *Mącz* 244d, 7b, 113d, 278a, 283b, 319b (*12*); *OrzQuin* A4; *Prot* A4v, B2; *GórnDworz* R5, R5v; *RejZwierc* 254; *CzechRozm* 230v; *Calag* 109b; *SkarŻyw* 497; *ZapKościer 1584*/49; *GostGosp* 144; *SkarKazSej* 671b; Ni ſię obacżyſz kiedy domá będźieſz *KlonFlis* H4.

»doma chować« = *utrzymywać*, *żywić* [*szyk zmienny*] (*5*): *Diar* 50, 53; Co yeſt lepyey yeſli dzyecyę do ſzkoły dáć/ czyli yemu chować domá Pedágogá álbo Bákálarzá. *GliczKsiąż* K3v, L; *GostGosp* 96.

»doma leżeć (*a.* przelegać), leżący« [*szyk zmienny*] (*5* : *1*): Ták yáko ſie náuczył domá w kącye przelegáć/ záwżdy ſie chronić ludzi cżyſtych á vććiwych będzye *GliczKsiąż* K6; *Mącz* 94c; Też nie leż domá dármo iáko niepotrzebne drewno/ miey ſie też cżáſem do koniczká *RejZwierc* 28, 26; *ActReg* 132; *OrzJan* 48.

»doma (po)chować, chowaniec« = *wychowywać* [*szyk zmienny*] (*5* : *1*): rodzicy do dworu ſyny ſwe ná ćwiczenye oddawáyą/ áby tám byegłoſći yákich á obycżáyow nábywáli/ [...] gdy domá chowányec ni ku cżemu yedno álbo do ſkotá álbo do kożice/ inſſemu ſie nye godzi. *GliczKsiąż* H6, L2; *KrowObr* 149; *RejZwierz* 65; *OrzQuin* Aa5v; A nalepiey go domá do cżáſu pochować/ bo wżdy y rodziczow y precepthorá potroſze ſie przeſtrzegáć będzie *RejZwierc* 7v.

»doma się (po)chować« = *przebywać*, *żyć*; *tenere se domo*, *fovere nidum Mącz* [*szyk zmienny*] (*7*): ſam też podobno domá ſie w barłogu myedzy swinyámi chował. *GliczKsiąż* M5; *Mącz* 94c, 135b,

207b, 446b; CI choć ſie to ták domá ſpokoynie chowáią/ Ale w męſtwie żadnemu nic naprzod nie dáią. *PaprPan* X3v, R2.

»doma siedzieć (*a*. rozsiedzieć się *a*. siadać), siedzęcy, siedzenie« = *domi sedere Mącz*, *Vulg* [*szyk zmienny*] (*45* : *1* : *1*): A gdy Xantus domá śiedział/ Przyſzedſzy Ezop ieſt go żądał *BierEz* E; *FalZioł* V 52v; Bo mowią wſſytcy ſąſiedzi Szkoda go iż domá ſiedzi *RejRozpr* E3, Dv, F2v; *RejKup* k2, n5v; Záchcyało mu ſie było Krolá widzyeć/ áno lepiey było domá zá pyecem ſiedzyeć. *GliczKsiąż* I2; *RejWiz* 73; *RejZwierz* 64v, 79v, 89, 115; *BielKron* 17v, 107, 428v; Nunc domi certum est, obsidere usque donec redierit, Ták ſie długo domá rozſiedzę/ áż przidźie. *Mącz* 380a, 133d, 233d, 378c; *OrzQuin* Cv; *Prot* A3v, C4v; *RejPos* 134; *RejZwierc* 66v, 187v; *BielSpr* 37; *BudBib Ruth* 2/7, I 147a *marg*; *PaprPan* I3; A my domá śiedzimy by kwoczki/ Vpſtrzywſzy ſie/ rzegocąc by ſrocżki *BielSjem* 6, 7; *PudłFr* 15; *BielRozm* 10; *GórnRozm* Mv; *PaprUp* E; *ActReg* 60, 96, 110, 113; *OrzJan* 15; *RybGęśli* B3v; *WujNT Ioann* 11/20; Bowiem Lichwiarz domá ſiedzęcy iákoć krotko powiem Nic nie robi/ tylko nád Kálendarzem śiedźi *KlonWor* 77, 52, 78; *ZbylPrzyg* B2v.

»doma (u)chować, chowany« = *hodować* [*szyk zmienny*] (*3* : *1*): Páſterz niegdy pſá ſwego miał/ Ktorego domá/ vchował *BierEz* R4; *UstPraw* E; ZOraẃ domá chowány wolno ſobie chodzi *RejZwierz* 125v; *BielKron* 30.

Szeregi: »doma i w polu« (*2*): Ieden po drugim ludźie wielcy [*z domu Tęczyńskiego*] wychodźili/ Którzy domá/ y w polu/ godni w Polſcze byli. *KochPam* 80; *SkarKaz* 579a.

»abo na rycerskim chlebie abo doma« (*1*): niech pozna [*król*] iego ſpráwy/ ábo ná rycerſkiem chlebie/ ábo domá [*aut militiae*, *aut domi*]. *ModrzBaz* [41].

»(i) doma, (i) na stronie« [*szyk 1*:*1*] (*2*): *RejWiz* 70; Zle ná ſtronie/ zle domá/ áż y mowić teſzno *RejZwierc* 253.

»(tak) doma i (jak) na wojnie« = *militiae et domi Mącz*; *tam domi*, *quam in bello JanStat* (*4*): Una semper militiae et domi fuimus, Pomagalyſmy ſobie towárziſtwá záwżdy ták domá yáko y ná woynie. *Mącz* 94c; *BielSpr* 28v; *SarnStat* 39, 286.

»tak doma jako i w żołnierstwie« (*1*): Una semper militiae et domi fuimus, Nigdyſmy ie nie łączili od ſiebie/ ták domá yáko y w żołnierſtwie. *Mącz* 221b.

W przen (*2*) :

Fraza: »nie masz [*umysłu*] doma« (*1*): Animus vagatur, Zábieżal ſie vmysł/ nie máſz go domá/ tuła ſie. *Mącz* 473c.

Zwrot: »rozum mieć doma« (*1*): Owa kto chce bydź dobrym goſpodarzem/ trzebá mu pilności do tego y pracey przyłożyć: á rozum mieć domá/ y pámięć *GostGosp* 8.

2. *W ojczyźnie*, *w kraju*, *w rodzinnych stronach*; *domi Mącz*, *Modrz*; *patria Mącz* (*119*) : *HistJóz* Cv; Powiedaią też Hiſtorie iż gdy Wandali wybrali ſie ku Galliey tedy drudzi zoſtali doma ku mieſzkaniu. *MiechGlab* 51; *ConPiotr* 32v; *RejJóz* M3; *Diar* 35, 67; *OrzList* b3, f; *UstPraw* D3; Hándlownik vżywa [*Polski*] iáko ſługá/ przeż [*!*] ktorego tego nábywamy czego domá niemamy *OrzRozm* V2v, K4, T4 [*2 r*.]; oni máiąc pokoy dobry domá ze wſzytkich ſtron od pogan bronili Krześćijan. *BielKron* 415v, 182 [*2 r*.], 243v, 253, 255 [*2 r*.]; *KochSat* B3; Tenet me desyderium patriae, Tęgá mie do oyczizny/ barzobym ſie rad domá widział. *Mącz* 446b, 266d; *OrzQuin* Y4; *Prot* B4v [*3 r*.]; Bychmy ſie w cudze

práwá poſtronne miotáli/ Snadźby lepiey bychmy ſwych domá przyſtrzegáli. *RejZwierc* 247, 16, 17v, 18v, 24v *marg*, 37 (*11*); *BielSpr* 57, 57v; *BiałKaz* Iv; *CzechRozm* 230v, **v, **2v; *PaprPan* H2v; Lecż naprzednieyſza ich [*przełożonych nad zamkami i miasty*] powinność ieſt/ pokoy domá [*domi*] miedzy ludźmi ſtánowić *ModrzBaz* 30v, 14v, 33, 33v, 101v, 109 (*10*); *SkarJedn* 218, 328, 337; *CzechEp* 350; Ztąd tá wſzeteczność vroſłá tu domá/ Aż wzgorę Polſká wirzgnęłá nogomá. *PudłFr* 9; *GórnRozm* Dv, I4v; *PaprUp* L3v; *ZawJeft* 21; *ActReg* 7, 8, 22 [*3 r.*], 132; *KochFrag* 29, 49; zátrzy w imię páníkie gdźie ieno żywnie chceſz z Turkiem/ byle nie domá w Polſcze *OrzJan* 136, 16, 29, 37, 53, 69 (*12*); *JanNKar* A4; *SarnStat* 80, 130, 131, 296, 851; *KlonKr* E2v; *PowodPr* 73, 82; *VotSzl* C2, C3 [*2 r.*], D3; *SkarKazSej* 693b; Káżda nácya ma ták wiele domá Zywnośći/ gdy iey nábywá rękomá Rączymi/ że ſię obeydźie bez dworſkich Potraw zamorſkich. *KlonFlis* C, C2v, C4v, E2v.

W przeciwstawieniu: »w cudzych krajoch ... doma« (*1*): táki nie tylko w cudzych kráioch ále y domá záwżdy przemierzły á obrzydły bywa. *RejZwierc* 24.

W charakterystycznych połączeniach: *doma ostać* (*2*), *zosta*(*wa*)*ć* (*11*).

Zwroty: »doma czekać (*a.* oczekawać) [*kogo*, *czego*]« = *domi expectare Mącz* (*7*): *BielKron* 190v; *Mącz* 94b; ktorego cżáſu Ziemią y wodą ćiągnąć/ przećiw iemu do Trácyey mieli/ lepiey niż go domá cżekáć. *BielSpr* 58, 59v, 76; *OrzJan* 134; *KmitaSpit* A4.

»doma mieszkać« (*3*): *Diar* 63; *UstPraw* D2v; ktorzi gdy słyſzą/ że żołnierze náſzi ná gránicy lezą/ domá mieſzkáią [*domi se continent*]/ á náſzych źiem nie woiuią. *ModrzBaz* 103.

»doma siedzieć« (*4*): *RejAp* 142; *RejZwierc* 17v, 264v; tego tyranná tu domá v śiebie ták prózno śiedząc/ czekáć maſz? *OrzJan* 105.

Szereg: »doma i (abo) u (sąsiadow) postronnych« (*2*): Chcząc w tim doſzyć vcżynić dwornoſci Polakow, ktorzy o czudzich ſie rzeczach badaiąc, nie wiedzą czo ſie doma dzieie abo v ſąſiadow poſtronnych. *MiechGlab* *2v; *ActReg* 136.

Cf **DOM**, **DOMALEGAJ**, **[DOMARODAK]**

SB